

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Eesti kirjanduse õppetool

Katrin Glück

**MARI SAJO NAISROMAANIDE „VÕÕRA ÕUE PEAL“ JA
„VEREVERMED“ POEETIKA**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Andrus Org (PhD)

Tartu 2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Naisromaan žanri ja kirjandusnähtusena.....	5
1.1. Naisromaan (naisteka) tunnusjooni	5
1.2. Naistekad eesti kirjanduses.....	8
1.3. Mari Sajo naisromaanid: üldiseloomustus.....	10
2. Mari Sajo romaanide naiskarakterid	12
2.1. Hille	12
2.2. Julia	16
3. Mari Sajo romaanide temaatika ja narratiivsed võtted.....	19
3.1. Naisromaanide temaatika	19
3.2. Naisromaanide narratiivsed võtted	21
Kokkuvõte	28
Kirjandus	31
The poetics of Mari Sajo's novels "Võõra õue peal" and "Verevermed" <i>Summary</i>	33

Sissejuhatus

Siinse bakalaureusetöö teema puudutab naiskirjandust, täpsemalt aga naisromaanide ehk naisteka žanri Mari Sajo romaanide „Võõra õue peal“ (2014) ja „Verevermed“ (2014) näitel.

Töö eesmärk on pöörata kirjandusuurimuslikust vaatepunktist tähelepanu jutukirjandusele, kus peategelastena kujutatakse naisi, nende läbi- ja üleelamisi, eluringi ja -saatust. Siit lähtuvalt on ülesanne välja selgitada naisteka kui ajaviitekirjanduse tunnusjooned, kuid puudutada selle alamžanri funktsioone laiemalt ja aktuaalsust tänapäeval. Ühtlasi peegeldavad Sajo naisromaanid mitmesuguseid probleeme, mida naised tänapäeva ühiskonnas taluma ja lahendama peavad. Leian, et just nende kahe Mari Sajo romaani naiskarakterite analüüs pakub nais-temaatika käsitlemiseks sobivat ainekku.

Naistekate peategelased – dünaamilised naiskarakterid – on üldjuhul põnevad natuurid, kelle tegusid, tunde- ja mõttemaailma, iseloomujooni ja käitumist on huvitav jälgida. Mari Sajo romaanid on nn naistekad, kus naispeategelased peavad vastu astuma elus tekkivatele probleemidele. Oma uurimuses analüüsin Sajo kahe romaani naispeategelaste kujutamist naisromaanide kui žanri aspektist.

Naistegelaste vaatlus tugineb laias laastus küsimustele, mis esindavad kirjandusteaduses rakendatud naisuuriuslikku vaatenurka. Uurimisküsimused on järgmised: mil viisil Sajo oma romaanides naispeategelasi kujutab; kuidas ja miks need naistegelased sündmustiku käigus muutuvad? Peale selle analüüsitakse Sajo romaanidele omaseid teemasid ning narratiivseid võtteid, mis annavad ettekujutuse žanrile omasest poetikast. Töös kasutatakse kvalitatiivse tekstianalüüsi meetodit, mis keskendub naiskarakterite avamisele nii psühholoogilisest kui ka sotsiaalsest vaatenurgast.

Esimeses peatükis käsitletakse naisromaanide nii žanri kui ka kirjandusnähtusena. Tuuakse välja naisteka üldised tunnusjooned, nagu naisromaanile omased narratiivsed võtted ning tüüpilised teemad, puudutatakse naisromaanide ülesehitust ja väljenduslaadi. Põgusalt tutvustatakse naiskirjanduse kujunemist ja selle hetkeseisu eesti kirjanduses.

Teises peatükis analüüsitakse peamiselt Mari Sajo romaanide „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ naispeategelasi (Hille ja Julia), pidades silmas karakterikujutuse psühholoogilisi ja

sotsiaalseid tahke. Mõlema naiskarakteri analüüsi pidepunktideks on naise mõtte- ja tunde- maailm, nende kehalised reaktsioonid, suhted meestega, aga ka teiste kõrvaltegelastega (pere- liikmete ja lähedastega). Analüüs toetub tsitaatidele mõlemast romaanist.

Kolmandas peatükis on välja toodud Sajo naisromaanide temaatika (nt naise saatus, naise-mehe suhted, armastus, seksuaalsus jms) ja mitmesugused narratiivsed võtted (kindlat rolli esindavad tegelased, klišeelikud süžeeäigud, naise sisekõne, muinasjutulised võtted jms), mis kujundavad teoste žanriomadusi.

1. Naisromaan žanri ja kirjandusnähtusena

Naisromaanide tähistav mõiste „naistekas“ pärineb 1990. aastate lõpu kõnekeelest ning vaatamata termini üleolevale ja halvustavale varjundile naiste suhtes on ometi tegu tõsiseltvõetava proosažanriga. Naistekas hõlmab enda alla selle osa ajaviitekirjandusest, mille peamiseks lugejaskonnaks on naised (Veidemann 2005: 207). Naisromaanide võib lisaks ajaviitekirjandusele pidada ka armastusromaaniks või lihtsalt meelelahutuslikuks teoseks, mida on lihtne lugeda ning mis kinnistab naise rolliga seotud stereotüüpe. Peale selle on naistekale tunnuslik võrdlemisi klišeelik narratiivne formaat ning lihtsakoeline väljenduslaad.

Järgneva peatüki eesmärk on tutvustada naisromaanide kui žanrit ja kirjandusnähtust. Peatükk on jagatud kolmeks alaosaks. Esimeses alaosas tuuakse välja naistekale omased tunnusjooned, mis võimaldavad seda žanri eristada muudest romaaniliikidest, kuid nimetatakse ka naisromaanide peamised teemad ja olulisemad narratiivsed võtted. Teises alaosas puudutatakse põgusalt naisromaanide kujunemist ja olemust eesti kirjanduses. Kolmandas alaosas tehakse sissevaade Mari Sajo naisromaanidesse peamiselt žanrijooni ja narratiivset sisu tutvustavast vaatenurgast.

1.1. Naisromaanide (naistekas) tunnusjooni

Naisromaanid on naiste poolt kirjutatud teosed, mis on suunatud eelkõige just naissoost lugejatele (Brown 2017). Seetõttu on taolistesse romaanidesse valitud selline aine ja temaatika, mis just naislugejatele meeldiks ja neid kõnetaksid, sest, nagu retseptiooniteooria väidab, „lugeja valib oma huvide, eelteadmiste ning ootustestki lähtudes teosest need kihid, mis tema jaoks isiklikult on kõige olulisemad.“ (Vaiksoo 1994: 173). Naisromaanide puhul käivitub lugeja ootus leida teosest enda jaoks midagi isiklikku, mis just tema elus olevaid probleeme, huvisid või küsimusi puudutaks (samas: 173).

Naisromaanide oluline tunnus on sentimentaalsus, hale- ja härdameelsusesse kalduv jutustamislaad, mis seab fookusesse naise **tundmuslikud hoiakud**. Sentimentaalsus hõlmab hinge erilist omadust imada endasse kõiki väliseid muljeid ja elamusi, mis meeli erutavad ja millel puudub mõttesügavus. Niimoodi kooskõlas sentimentaalsuse ja emotsionaalsusega tekib naisromaanidele omane lugemispsühholoogiline taust – just see on peamiselt naistest koosnevale

lugejaskonnale kaasahaarav ning põnevust tekitav. (Veidemann 2005: 208) Naistekad apelleerivad eeskätt lugeja tundesuhetele. Näiteks kõnealustes Mari Sajo romaanides väärivad tähelepanu iga peatüki alguses olevad motod, milleks on laadilt sentimentaalsed luuletused, mis viitavad armastusele ja selles pettumisele, nooruse tormakusele ja uljusele, igatsusele ja õnnelohalusele või siis hoopis masendusele ja paljudele muudele tundmustele.

Rõhutatud emotsionaalsuse kõrval on naistekate funktsioon **lugejat lohutada**. Naisromaanid on oma tuttavate probleemide ja teemadega paljudele naistele lohutuseks. Need tekitavad tunde, et nad pole oma muredega üksi, või annavad julgust oma probleemide ja raskustega tegeleda. Naistekad on lohutavaks kirjanduseks ka seetõttu, et nad on tuttava ülesehitusega: lugeja taipab koheselt, kes on halb ja kes on hea (Kay 2016) Selline vastandus võimaldab lugejal positiivsetele tegelastele kaasa elada ning nendega koos sümpatiseerida.

Naispeategelast on naistekates kujutatud **karakterina**, kes **loo vältel muutub**: ta saab oma õppetunnid kätte, õpib oma vigadest ning loo lõpuks on ta muutunud teadlikumaks ja tugevamaks, kui ta oli loo alguses. Teose jooksul areneb peategelane ennekõike psühholoogiliselt, õpib tundma iseennast, juhtima ja kontrollima oma mõtte- ja tundemaailma. Ka sotsiaalses plaanis võivad toimuda muutused: romantiline ellusuhtumine asendub realistlikuma elutunnetusega, elumurede mõistmise ja suhteprobleemide lahendamisega, mida läbi elades õpib naine palju (Park 2004).

Suhted meestega on lugejale edastatud naise vaatepunktist: naine peaaegu alati see süütu kannataja, seevastu meest on kujutatud ohuna, keda ei tohiks kunagi täielikult usaldada, sest muidu võib haiget saada. Nii nagu süütu kannataja motiiv, on naisromaanis ka teisi klišeelikke võtteid. Naispeategelane on alati aus ja armastav naine, kellele vastandatakse alatu mees, kes kasutab tema usaldust kurjasti ära. Kurjus ja valelikkus saavad alati oma karistuse, headus ja õiglus pääsevad võidule (Veidemann 2005: 209)

Naisromaanide peamised teemad on sageli orienteeritud „suguvõsa või perekonnaelu keskmesse jääva naise saatuse emotsionaalsele kujutamisele“ (Veidemann 2005: 207). Üheks kõige läbivamaks ja olulisemaks teemaks on **saatus** ning püüd olla suurem sellest, mis on neile ette määratud kas millegi kõrgema või meeste endi poolt (samal: 209). Naispeategelased usuvad saatusesse ning püüavad iga hinna eest selle vastu võidelda. Leidub ka seda, et naistegelane

lepib oma saatusega – sellisel juhul peab ta saatust endast suuremaks ja tugevamaks ning tunneb, et selle vastu võitlemine oleks kas mõttetu või isegi võimatu.

Järgmiseks naistekale omaseks teemaks on **armastus** ja sinna juurde kuuluvad suhted meestega. Naispeategelased kas leiavad armastuse, pettuvad selles või mõlemat korruga. Tihti elavad naised üle mingisugust kaotust või tragöödiat, mis neid läbi loo tugevamaks teeb (Ryan 2005: 117–118). Lisaks sellele kuuluvad kõige selle juurde ka **õnne otsingud** – püütakse täide viia oma unistusi ja lootusi, olgu selleks siis ideaalse mehe leidmine, pere loomine, unistuste karjäär või mõni muu viis õnne leidmiseks. Rahulolu- ja õnneotsingute kaudu kasvab naispeategelane tugevamaks ning ta õpib enda kohta palju, näiteks seda, millised on tema tõelised soovid meeste või üldeldise elu suhtes.

Armastuse teemaga haakub omakorda naise **seksuaalsuse kujutamine**, mis on üks läbivaid teemasid naisromaanides. Füüsilist kontakti meestega on enamasti kirjeldatud emotsionaalselt ja kaasahaaravalt. Naistekad puudutavad ka emakssaamise keerukat probleemi, st lapse saamist – seda kas kogemata või planeeritult. Emaarmastust ja püüdusi parema elu suunas on üldjuhul kujutatud kangelaslikult ning teele sattuvaid raskusi ületades jõutakse peamiselt positiivse lõpuni.

Nagu näha, iseloomustab naisromaan **kindel narratiivne formaat**. Ülesehituse poolest on naistekates tuttavad pidepunktid, mida mööda lugu kulgema hakkab: „formaadi-omaselt – ja ühtlasi arhetüüpselt – rõhutatakse siin algset truudust, järgnenud ahvatlust, sellega kaasnevat saatuslikku juhust, järgnevaid seiklusi ning elupööret.“ (Veidemann 2005: 211). Taolisi formaaditunnuseid võib kohata pere- ja suguvõsa elu käsitlevates teleseriaalides, nn seepides, mis ekspluuteerivad naistekate arhetüüpsid jooni (samas).

Naisteka süžee on läbimõeldud ning kindlalt paigas: seal esitatud konfliktid ja sündmused peavad olema ühest küljest nii elulised kui ka varjatud, et hoida üleval lugeja huvi teose vastu. Erinevad konfliktid peavad lugejat eluliselt kaasa haarama ja tekitama temas mingeid kindlaid emotsioone, millele toetudes saab lugeja kiiresti oma seisukohta kujundada. Kogu lugu on edastatud stseenidena, mis loob pildilise ettekujutuse toimunust. Reastatud on jutustamise üksused: mingi kohtumine, lahkumine, armumine, piinlemine, ootus, riid jne. Selliste stseenide kaudu on naisromaan **süžee mõjusam ja isiklikum**. (Veidemann 2005: 213)

Stiili poolest võib naistekaid pidada ka olmekirjanduseks, mistõttu naisromaanid iseloomustab nii argikeelsus, olukirjeldused kui ka klišeelikkus (Veidemann 1986: 112) Nende omaduste poolest on naisromaanid heaks ajaviitekirjanduseks, mille lugemine ei nõua suurt pingutust ega keerukaid teadmisi.

Vaatamata tüüpunnustele, on naiskirjandusele keeruline seada kindlaid piire. Peamisteks sisu-joonteks on siiski naise elu ja probleeme käsitlevad teemad – just see defineerib terminit „naistekas“. Samuti tuleb mõnda, et kaugelki mitte kõik naistekate probleemid ei keerle alati meessuhete ega armastuse ümber (Craig 2000). Kindlasti ei tähenda naisromaan oma olemuselt ka seda, et just naissoost isik on selle kirjutanud, kuid on arusaadav, miks just selline naiskirjanduse määratlus on levinud (Lindsalu 2011: 4–5)

1.2. Naistekad eesti kirjanduses

Kuigi naisteka nimetus pärineb 1990ndatest, on naisromaan eesti kirjanduses levinud juba ammu enne seda. Esimeseks naistekaks võib pidada Caspar Franz Lorenzsonni 1839. aastal ilmunud lühikest raamatut „Jenowewa ellust: üks wägga armas ja halle luggeminne wannemate ja lastele“, kus nii idee kui ka süžee on omased tänapäevasele naisromaanile. (Veidemann 2005: 207) Menukaks sai see lühijutt tänu F. R. Kreutzwaldi tõlgitud raamatule, mida 45 aasta jooksul trükiti lausa üheksa korda (Vinkel 1966: 184). Kõige tipmiseks Jenovevade õitseajaks peetakse 1890ndaid, mil antakse välja Schmid-Everssi teose tõlge segatuna Kreutzwaldi mugandusega. Teatavasti ilmus viimane „Jenoveva“ ilma aastaarvuta Tartus 1910. aasta paiku. (Samas: 185)

Nõukogude ajast on keeruline välja tuua kindlaid naisromaanide autoreid. Siiski üheks näiteks on Aimée Beekmani romaan „Valikuvõimalused“ (1978), mis räägib üksikust naisest Reginast, kes soovib endale perekonda luua, kuid ei leia enda kõrvale laste isaks sobivat meest. Romanist võib tuvastada mõned žanritunnused, nagu vallaline naispeategelane, mehe-naise omavahelised suhted, kuid siiski pole tegu žanripuhta naisromaaniga. Beekmani teos kajastab muuhulgas tolle ajastu ja ühiskonna meeste probleeme. (Kulli 2020) Nõukogude aega jääb veel Aino Perviku romaan „Kaetud lauad“ (1979), kus jälgitakse äsja ülikooli lõpetanud naisfiloloogi kohanemist uue keskkonna ja keeruliste isiklike suhetega.

Naisromaanide buumi võib alates 1990ndatest täheldada tõlkekirjanduse vallas. Näiteks 1990. aastate teises pooles – ja seda jätkuvalt praegugi – tõlgiti eesti keelde palju ajaviitelisi naistekaid, mis edastavad tundelisust ja sisaldavad naist proovile panevaid elu keerdkäike. Üheks näiteks on tuntud naiskirjaniku Rosamunde Pilcheri „Kojutulek“ – romaan räägib loo justkui muinasjutus elavast noorest naisest, kellest sirgub kaunis ja enesekindel naine ning kes peab elus vastu astuma sõjast tingitud raskustele. (Veidemann 2005: 210) 1990ndate perioodi eesti naiskirjanduse vallas esindab kindlasti Kati Murutari romaan „Naisena sündinud“ (1992), mis oma seksikate stseenide pärast mõjus toona skandaalselt.

Selle sajandi eesti kirjandusest võib tuua mitmeid näiteid naisromaanide kohta, kuigi sellist best-sellerit ja sümbolteost nagu Margaret Michelli „Tuulest viidud“ pole eesti keeles kirjutatud. Aita Kivi naisromaan „Lummus“ (2001) on rusuv teos naisest, kes vajab elutegevuseks enda kõrvale meest: kui ta pole armunud ja armastav, siis pole teda olemas (Murutar 2001). Maimu Bergi lühiromaan „Ma armastasin venelast“ (2004) kujutab armastust teismelise tüdruku ja täiskasvanud mehe vahel, kuid lahkab ka rahvusliku kuuluvuse ja tärkava seksuaalsuse probleeme.

Olmelisi naisromaane kirjutab Milvi Lembe, näiteks „Elukäänakud“ (2009), „Käed eemale õnnest“ (2010), „Segased seigad“ (2013) jt. Maarja Kangro „Klaaslapses“ (2016) tegeletakse meheotsingute, aborti, nurisünnituse ja üksikemaduse teemadega. Madli Lippuri romaan „June. Julien“ (2016) räägib naise ja mehe vahelisest keelatud armastusest ning puudutab erinevaid sellega seotud hingelisi teemasid. Kärt Hellerma romaan „Koer ja kuu ehk seitse päeva jaanuaris“ (2018) puudutab filosoofilise läbitunnetusega mitut teemat: armumine, seks, armastus, lapseootus, -saamine ja -kasvatus, üksikemad, armuvalu mehed, abikaasad, vananemine. Sellesse igapäevasusse on põimitud ka sügavad filosoofilised küsimused (Kulli 2020). Naisromaanideks võib liigitada ka mitmeid Helga Nõu ja Heli Künnapase teoseid.

Tänapäeval seostatakse naiskirjandust ka feminismiga, kuid oma loomult (hoiakutelt) on need ikkagi erinevad kirjandusnähtused. Feministlik kirjandus on kindlate põhimõtetega ideoloogiline kirjandus, seevastu naiskirjandus käsitleb aga laiemalt naiskogemusi puudutavaid teemasid (Kareva 2011). A. H. Tammsaare muuseumi ja Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi koostöös toimus 2011. aastal kirjandusuurijate vestlusring, kus arutati pikemalt selle üle, kas eesti kirjandusse oleks vaja eraldi naiskirjanduse ajaloo käsitlust. Oldi nii selle mõtte poolt, kuid laideti seda ka maha. Enamik osalenutest arvas, et naiskirjandust tuleks tähistada

kirjandusteaduses eraldi terminiga. (Vaino 2011: 801–802) Kümme aastat hiljem pole naiskirjanduse ajalugu käsitlevat teost kui sellist koostatud – küll on aga naiskirjanduse mõiste leidnud oma koha eesti kirjanduses.

1.3. Mari Sajo naisromaanid: üldiseloostus

Mari Sajo kaksikromaanid „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ ilmusid mõlemad 2014. aastal. Mõlemad teosed toovad lugejani loo, mille temaatilises fookuses on armastuse otsingud ja sellega seotud suhtekonfliktid. Kuna mõlema teose peategelasteks on naised (esimeses romaanis noor naine Hille, teises romaanis tema täiskasvanud tütar Julia), võiks žanrilt tegu olla naisromaaniga, mis vahendab lugejale armastuslugu, mis kaldub (melo)dramaatilisse sündmustikku. Võrdlemisi ajaviitelisel ja meelelahutuslikul viisil jutustatud lugu, mis mõeldud kiireks ja mugavaks lugemiseks, annab ettekujutuse naise eneseotsingutest, tema püüdlustest jõuda armastuse ja õnneni, mida takistavad saatuse keerdkäigud. Juhuslikud ja ootamatud sündmused inimese elus pöörduvad vääramatuks saatuseks, ehk nagu öeldakse diloogia avaromaanis: „Inimene tahab, jumal juhib (Sajo 2014a: 73).

Lahti rulluv narratiiv ei pretendeeri psühholoogilisele sügavusele, vaid pakub lihtsa, kuid põneva loo naise saatusest. Naistekatele omaselt võib mõlemast romaanist leida hoiakuid ja suhtumisi, mis ühelt poolt kinnistavad naise rolliga seotud stereotüüpe, teiselt poolt aga kujutavad naistegelast, kes käitub oma sisemiste soovide ajel ja võitleb oma unistuste nimel. Naise eluringi saadavad siin pidevad mured ja kahtlused, ainitine hirm midagi olulist elus kaotada. Kuna naise saatuse kõrval avaneb ka ühe perekonna lugu, siis võib neid teoseid nimetada ka perekonnaromaanideks. Perekondlik liin on neis teostes esindatud osaliselt samade tegelaste kaudu: nendeks on Hille, tema tütar Julia ning Hille vend Jüri.

Romaani „Võõra õue peal“ tegevus toimub Eestis ja Soomes aastatel 2008–2009. Minevikuline tegevus viib tagasi 17 aastat varasemasse aega, mil peategelane Hille, toona veel keskkoolitüdruk, kohtus Erviniga, kellesse ta armus, kuid kes ta rasestumise järel julmalt maha jättis. Aastaid hiljem asub Hille tööle Helsingi linna haigla kirurgiaosakonda, jättes Eestisse ema kasvatada oma kooliealise tütre Julia. Välismaal töötades ja elades otsib ta enda kõrvale tõelist armastust. Tema suurimaks sooviks on leida terviklik perekond, kes elaks koos ning hooliks üksteisest. Hille pettub mitmetes meestes, kellega ta Soomes tutvub, ning viimane suhe Eero-

nimelise mehega ei laabu kaugeltki unistuste kohaselt. Hoopis vastupidi, mees asub Hillega suhtesse ning veenab naise endaga peret looma, olles ise seejuures abielus teise mehega (*sic!*). Hillelt ähvadratakse nende ühine, paarikuune laps ära võtta, sest ta kirjutas sünnitusvaludes mõtlematult alla paberitele, mis annavad kõik tema poja kasvatamise õigused Eerole ja tema meesabikaasale. Lugu aga võtab sootuks teise pöörde, kui Eero abikaasa liiklusõnnetuses hukub ning mees seejärel enam last endale ei soovi. Hille sõidab tagasi koju Eestisse, kus teda ootavad tema teismeline tütar ning Julia päris isa Ervin, kes soovib nüüd, pikkade aastate järel Hillega koos elada ja oma käitumist heastada. Läbi raskuste ja vaidluste saab Hille oma vennalt tagasi oma ema maja, mida vend Jüri müüa kavatses. Hille unistus täitub: tal on enda kodu, kus elavad tema mees ja lapsed – kõik õnnelikult koos.

Romaani „Verevermed“ tegevus toimub samuti mitmes riigis, lugu on jagatud neljaks suuremaks osaks: elu Eestis, Šveitsis, Soomes ja seejärel tagasi Eestis. Aeg on aastaid edasi läinud ning noorest Juliast on sirgunud ülikooliealine naine. Ka teda ootavad ees suhtedraamad ja muud elumured. Tema ülikooliaegne poiss-sõber petab teda: rasestudes noorelt, nii nagu juhtus ka tema emaga, otsustab Julia teha aborti. Mõne aja möödudes kohtub ta aga uue mehega, kellesse ta armub esimesest silmapilgust. Seoses mehe tööga kolivad nad Šveitsi, kus saavad koos lapse. Lugu aga pöördub siis, kui mees hakkab jooma – ta muutub Julia vastu vägivaldseks ega hooli temast enam üldse. Julia soovib Eestisse tagasi tulla, kuid Soomes võtab politsei ta vahele, kuna tema kohvrist leiti narkootikume. Selgub, et keelatud ainete transportimisega tegeles hoopis tema onu Jüri. Julia vabastatakse ning ta asub elama oma ema ja pere juurde.

2. Mari Sajo romaanide naiskarakterid

Üks oluline eeltingimus, mis teeb romaanist naisteka, on just naispeategelase olemasolu. Mari Sajo debüütromaanis „Võõra õue peal“ peategelaseks on Hille, kes pettumuste kiuste ikka veel julgeb uskuda tõelisesse armastusse. Teise osa „Verevermed“ naispeategelane on Hille tütar Julia, kes siira ja ausa tütarlapsena ei või ettegi kujutada, millised eluraskused teda noore naisena ees ootavad.

Järgnevas peatükis analüüsitakse Mari Sajo romaanide „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ naiskaraktereid eeskätt sotsiaalsest ja psühholoogilisest vaatenurgast. (Annus 2003: 166–169) Sotsiaalne vaatepunkt keskendub nende naiste kujunemisloole, mis hõlmab nii nende päritolu ja elukäiku, sealhulgas argielu toimetusi, aga ka nende rolli peres ja positsiooni ühiskonnas, mis tähendab ennekõike tegelaste omavaheliste suhete käsitlemist. Psühholoogiline vaatepunkt pakub sissevaate Hille ja Julia mõtte- ja tundemaailma, avab nende suhtumis ja hoiakuid, rõõme ja muresid, igatsusi ja ihalusi, ka hingelisi ja kehalisi reaktsioone, kuid selgitab ühtlasi nende iseloomujooni ja käitumise tagamaid.

2.1. Hille

Hille on peategelaseks teoses „Võõra õue peal“, ta on 32-aastane iseseisev naine, kes on tööle asunud Soome haiglasse. Kui ta oli 15-aastane, sai ta oma esimese lapse Julia, kelle ta kasvas üles ilma isa kohalolekuta. Tütrel kasvatamisel aitas teda ema, kes ei lubanud Hillel aborti teha. Hille suutis lapse kõrvalt lõpetada koolid ning asuda tööle tasuval ametikohal. Põhjus, miks Hille Soome tööle läks, oli selles, et ta ei suutnud enam oma ema katuse all elada – ta pidi pidevalt oma tegemistest ja käikudest aru andma. Kuid nagu ka pealkiri „Võõra õue peal“ ütleb, siis Soomes olles ei tundnud ta ennast koduselt ja hästi, vaid naine tundis, nagu oleks ta võõral ja tundmatul alal, kus midagi head tema jaoks ei juhtu. Hille pidas oma Eestis olevat lapsepõlvemaja üheks ja ainukeseks tõeliseks koduks, mis tal üldse kunagi olemas oli. Kui Hille saab teada, et tema lapsepõlvekodu on tema venna poolt ära müüdüd, reageerib ta sellele nutuga: „Tundsin, kuidas pisarad mööda mu põski alla hakkasid veerema“ (Sajo 2014a: 384).

Hille **suurimaks unistuseks** on omada kodu koos perega, seetõttu on suhe õige mehega talle väga oluline. Vastuoluliselt kõlavad Hille suust aga ka sellised sõnad, et „meestele ja bussidele järel ei joosta, varsti tuleb järgmine“ (Sajo 2014a: 89) – ta soovib oma hinges olla tugev ja kindel nii endale kui ka oma tütrele, kuid sügaval sisimas ta ikkagi soovib enda kõrvale armastavat meest ning isa oma lastele. Oma unistava loomuse tõttu kiindub ta meestesse väga kiiresti. Armumised toimuvad esimesest silmapilgust ning iga viga või kahtlus, mida meeste juures märgatakse, surutakse alla. Kõikides oma suhetes on ta lõppkokkuvõttes kannataja ning just tema on see pool, kes annab teiste tahtmistele järele. Vaatamata sellele, et ta usub armastusse ning usaldab oma kaaslaseid, on tunneb ta ikkagi pidevat ebakindlust ja kipub kahtlustama. Ta nagu ei usuks, et tõeline õnn on võimalik, kuid see käitumine on mõistetav, kuna ta on naisena palju üle elanud.

Naiskarakterina on ta küllaltki tugeva iseloomuga, kuid siiski esineb tal naiselikule käitumisele omaseid tüüptunnuseid. Rasketes olukordades Hille pidevalt nutab ning läheb näost punaseks, kui miski valmistab ebameeldivust. **Nutureaktsioonid** on teoses pidevad: „samas purskusid mu silmist pisarad“ (Sajo 2014a: 72); „ei suutnud ma enda valitsemisega enam hakkama saada“ (samas: 72); „tundsin, kuidas nutt vägisi mu kõri nõõrib“ (samas: 113–114); „olin seepeale sõbrannat kallistades nutma hakanud“ (samas: 176) jne. Nutureaktsioon vallandub siis, kui miski ei vasta Hille ootustele, seda kas siis positiivses või negatiivses mõttes. Näiteks olukorrad, kus keegi on liigagi hoolitsev ja abivalmis, või siis olukorrad, kus naise soov jääb tähelepanuta või valmistab miski talle pettumust.

Tutvudes Eeroga, küsib ta mehe käest harilikke küsimusi mineviku kohta, kuid kui mees koheselt ei vasta, tunneb Hille ennast halvasti, nagu ta oleks millegi kohutavaga hakkama saanud. Oma mõtetes haletseb ta ennast, kartes, et ta rikkus nüüd selle mehe silmis kõik asjad ära – see näitab, et Hille on väga alandlik ja ebakindel. Positiivse üllatuse mõjul võib ta samuti nutma puhkeda, näiteks siis, kui Hille saab Eerolt lapse loovutamise dokumendid tagasi: „Suured ja soolased pisarad täitsid mu silmad ja hetk hiljem potsatasid täidlased veetilgad sellelesamale minu käes olevale paberilehele“ (Sajo 2014a: 376). Palju on romaanis kirjeldatud hetki, mil tal kuumad lained üle keha jooksevad, ning lisaks sellele on talle kombeks tihti enda peale vihastada. Hille reageerib nutuvõruga siis, kui ta ei suuda oma tundeid enam vaos hoida, olgu selleks siis negatiivsed või positiivsed põhjused.

Nutureaktsioone on teoses kasutatud ka teiste tegelaste peal, nagu näiteks sõbranna Irina, kes puhkeb Hille juuresolekul mitmel korral nutma, kui naised räägivad omavahel lapsesaamise teemadest – Irinal endal on paaril korral rasedus katkenud ning lapsesaamise teema on talle emotsionaalselt raske. Samuti nutab ka naise kaaslane Eero, millest Hille oli väga liigutatud. Lisaks tegelaste nutureaktsioonidele on autor seda kajastanud ka muul viisil, näiteks ema mälestuseks süüdatud küünal samuti nagu nutaks: „Küünal võttis praksudes ja pragisedes tuld ning kohe hakkas ka pisike vahapisar mööda selle siledat külge allapoole jooksuma...“ (Sajo 2014a: 322).

Peale nutureaktsioonide on Hille puhul välja toodud ka **teisi kehalisi reaktsioone**, mida ta tunneb erinevatest emotsioonidest tingituna. Näiteks tol õhtul, kui mees Hillet koju saatis ning nad olid hüvasti jätmas: „Sundisin end pealtnäha rahulikuks, ent tegelikult tahtis mu süda vastuse ootuses põuest lausa välja hüpata, Tundsin taas terves kehas kummaliselt magusat ja nõrgaks tegevat valu.“ (Sajo 2014a: 50). Hille ei olnud juba aastaid olnud nii armunud, kui ta oli sel õhtul Eerosse, ning selle emotsiooni pealt kanduvad tunded ka tema kehalisse olekusse: „Oleksin korraga tahtnud nii nutta kui ka naerda ja tundsin, kuidas liblikad mu kõhus lendasid ja süda õnnest lõhkeda tahtis.“ (samas: 50).

Peale selle on kirjeldatud **igatsust** ning **füüsilise puudutuste ihaldust** läbi kehaliste vajaduste või reageeringute. Näiteks ühel korral, mil Eero oli talle lähemale tulnud ja ta tundis tema odekoloni lõhna, edastati sel hetkel Hillet tabanud emotsioone niimoodi: „Tundsin millegipärast hetkelist peapööritust ja sealsamas meenus reedene õhtu ja mehe sõrmede silitus mu põsel. Korraga tundsin lausa füüsilist vajadust meest puudutada.“ (Sajo 2014a: 95). Seksuaalse läheduse kirjeldused on romaanis siiski põgusad ja tagasihoidlikud, kuid Hille tunnistab korduvalt, et tal on vajadus meest füüsiliselt puudutada. Ta ise ütleb, et Eerol oleks nagu mingi nõiduslik võim tema üle: „Mees oskas minule iga kord kuidagi uut moodi hell ja õrn olla. Tema füüsiline armastus lausa kiirgas mingisugust isemoodi energiat, mis mind taas ja taas endaga jäägitult kaasa haaras.“ (samas: 152). Sageli igatseb Hille füüsilist kontakti Eeroga: „Mina vajasin Eero puudutusi ja lähedust praegusel hetkel hoopis rohkem kui mingid värvipotid ja parketihunnikud Espoos.“ (samas: 297). Võib öelda, et Hille *love language* on just füüsiline puudutus ning kvaliteetaeg armastatuga, mistõttu ta ka pidevalt oma meest igatseb ja teda vajab.

Naispeategelasena on Hille **seotud teiste tegelastega**, ennekõike oma tütre, ema, venna ja sõbrannaga. Tütar Julia on talle väga oluline ning Hille soovib talle tõelist kodu ja ka isa, kes tema eest hoolitseks. Kõige selle juures unustab Hille aga kõige olulisema: ise oma tütre jaoks olemas olla ja teda kasvatada. Kolides tagasi Eestisse oma lapsepõlvkodusse, hakkab ta alles siis elama koos oma teismelise tütreaga. Varasemalt üritas ta oma noort tüdruku endaga Soome kaasa võtta, kuid Julia ei soovinud võõras keskkonnas olla ja soovis koju tagasi. Lepliku iseloomuga Hille muidugi ka ei sundinud oma last võõras riigis olema, kus tal pole sõpru ega tuttavat keskkonda. Lõpuks oli see käik saatuslik, sest sel viisil sai Julia oma tõelise isa Erviniga kokku ning Hillele jäi asjade kokkulangevuse tõttu alles ka tema lapsepõlvkodu.

Oma emaga Hille nii hästi läbi ei saanud: ema tegi talle pidevalt märkusi selle kohta, kuidas naine elama peaks, ning ei kiitnud ühtegi meest Hille vääriliseks. Emaga suhted olid lausa nii kehvad, et Hille just sellepärast ema juurest kaugele Soome kolis. Loo lõpus tuleb välja, et Hille vanem vend Jüri on halva iseloomuga ja empaatiavõimetu mees, kes soovib oma õele halba. Peale maja müügiga seotud intsidenti ei salli Hille oma venda enam mitte üldse. Seevastu oma sõbranna Irinaga jagab Hille kõiki oma saladusi ja muresid – nad on teineteisele igal eluperioodil toeks.

Hille sotsiaalne käitumine hõlmab muidugi ka **suhteid meestega** – selles loos siis peamiselt Ervini, Tauno ja Eeroga. Erviniga kohtus Hille esimest korda teismelisena, valetades mehele, et on täisealine, mida ta tegelikult polnud. Teismelisele Hillele oli väga oluline, et mehel oleks raha, ning Ervini juures oli ainukeseks paheks tema suitsetamine. Kui noorte vahel aga ei klappinud ning Ervin ta maha jättis, oli Hille mehe peale vihane. Alles avaromaani lõpus kohtuvad nad taas ning siis on Hille mehele juba kõik andestanud ja soovib temaga koos pereelu elada. Järgmises osas „Verevermed“ näeme, et nad elavad ka siis õnnelikult koos – Hille unistus lõpuks ikkagi täitus.

Enne Eeroga tutvumist oli Hille suhtes Tauno-nimelise mehega, kes oli abielus ning mitme lapse isa. Mees lubas talle pidevalt, et ta lahutab oma naisest ning nad hakkavad koos elama, kuid Hille juures käis ta ainult siis, kui tal endal huvi oli. Hille seejuures ainult uskus teda ning lootis ja unistas, et ükskord see kõik saab ka tõeks. Kohtudes aga Eeroga, Hille mõistis, et Tauno on teda väga halvasti kohelnud ja ta otsustas mehe maha jätta. Suhe Eeroga algab ideaalselt ning naine on mehesse koheselt kõrvuni armunud – nagu ka kõikidesse eelmistesse. Hille veaks on

aga see, et ta usaldab mehi liiga rutakalt ja liiga palju. Nagu ka tema sõbranna Irina ütleb: „Mäletad, sa ju rääkisid kogu aeg, et midagi on selle Eero juures nagu kummalist ja viltu. ...Sa oleksid ikkagi pidanud oma eelaimdusi rohkem usaldama.“ (Sajo 2014a: 346). Hille eirab kõiki kahtlasi või ohuna tunduvaid märke, mistõttu ta ka hiljem haiget saab. Mehed põhjustavad talle hingelist valu, mis tingib ka tema hoiaku, et meestest on keeruline aru saada. Hille kurdab oma sõbrannale Irinale, et ta ei saa Eero käitumisest aru: „ta on täiesti nagu teiselt planeedilt, mulle absoluutselt võõras inimene. Ning et temaga on seotud midagi kummalist, et mitte öelda imelikku ja arusaamatut, mis mind teda kartma sunnib.“ (samas 139).

Teosest paistavad silma ka naiste **klišeelikud seisukohad** meeste kohta. Hille ja Eero esimese riiu ajal annab Hille mehele ootamatu hinnangu: „Iriinal on õigus – mehed on tõesti mõnikord lausa väljakannatamatud lollpead“ (Sajo 2014a: 159). Lisaks sellele tundub Hillele, et „midagi muud peale töötegemise nende meeste elus enam õieti polegi“ (samas: 265). Näiteid naiselikest väljaütlemistest leiab veelgi: „Tänapäeva mehed on mõningates küsimustes nagu pimedusega löödud. Mitte midagi ei oskavat nad naiste tunnetest ja mõtetest aru saada.“ ja „Nagu oleksime me eri planeetidelt pärit“ (samas: 267). Hille lausub ka klišeelikult kõlava moraliseeriva repliigi, mis oleks justkui suunatud lugejale: „„Mehed!“ oleksin ma sealsamas tahtnud täiest kõrist karjuda. „Võtke ometi mõistus pähe ja rääkige oma naistega, kuidas asjad tegelikult on!““ (samas: 293).

2.2. Julia

„Verevermetes“ tegutsev Hille tütar Julia on oma emast palju õrnahingelisem. Ta usub suuresti saatuse olemasolusse ning ei püüa sellele vastu võidelda, vaid lepib olukorraga. Julia on väga aus ja hoolikas – kooliasjad on tal kõik suurepärases korras ning juba noorena käitub nagu tõeline naine. Nagu naiskirjanduse kangelannadele omane, on ka Juliale omased **elav sisekõne** ja heietavad monoloogid. Oma mõttemaailmas on ta heatahtlik ega soovi kellelegi halba. Kui juhtub, et ta mõtleb kellestki või millegi öeldu peale negatiivselt, tunneb ta ennast halvasti.

Võrreldes oma ema Hillega, kelle kehalised reaktsioonid on palju jõulisemad, on Julia tagasihoidlik. Hetkel, mil ta sattus peale oma poiss-sõbra petmisele, et hakanud ta märatsema, nagu tema sõbranna. Selle asemel seisis ta vaikides ukse kohal ning alles peale noormehe lahkumist reageeris: „Siiani liikumatult nagu post samal kohal seisnud Julia oli nüüd lõpuks sinnasamasse

uksepakule põlvili maha vajunud ning käsi vastu nägu surudes kiljus tüdruk verd tarretama paneva häälega nutta.“ (Sajo 2014b: 67–68). Võib öelda, et Julia on **vaikne kannataja**: ta võib oma sisemaailmas nutta ja olla rahulolematu, aga välja näitab ta seda ainult oma parimale sõbrannale Leale või kellelegi muule lähedasele, näiteks emale. Kannataja rollis on ta ka siis, kui ämm teda pidevate solvangutega ründab ning kui Karl Marten teda vääralt kohtleb – kuid ka siis on ta vaikne kannataja, kes seest lausa põleb, kuid väljas vaadates võib-olla veidi ainult punastab. Ühel korral, kui Julia oli pidanud pikka aega kurja ämma mõnitusi kuulama, sai ta mõõt täis ning ta nähvas Karl Martenile: „Milline alandus! Kas viid sina mind kohe homme hommikul tagasi Tartusse või sõidan ma ise bussiga! Mul ükskõik, aga siia majja ei jää ma enam päevagi kauemaks!“ (Sajo 2014b: 150). Kuid võttes arvesse Julia tagasihoidlikku ning vaoshoitud iseloomu, niimoodi ei läinud. Ta jäi sinna majja veel pikaks ajaks, täpsemalt hakkasid nad kõik koos järgmisel päeval Julia ja Karl Marteni pulmaplaane pidama. Julia ei oska ennast kehtestada ning tema suurimaks nõrkuseks on läbipaistavad tunded oma mehe vastu. Ta usaldab teda: kui Karl Marten küsib juba nende esimesel kohtumisel, kas Julia tuleks temaga kaasa, siis vastab naine ilma ühegi kahtluseta: „Muidugi tulen! Kas või maailma otsa!“ (Sajo 2014b: 120) – ja täpselt nii ka juhtub, kui nad otsustavad seoses mehe tööga Šveitsi kolida.

Sarnaselt oma ema Hillega on ka Julia usaldusisikuks tema parim sõbranna Lea, kellele ta usaldab kõik oma mõtted ja tunded. Nad on lausa nii lähedased, et Julia elab ülikooli ajal Lea vanemate juures. Julia suurimaks vaenlaseks on tema enda onu Jüri ning tema tütar Piret. Piret on tema vastand: kannab uhkeid rõivaid, käitub üleolevalt ning on muidu ennasttäis iseloomuga. Suhtlusel oma onu Jüriga ta eeldab alati halba ning eelistab temaga pigem üldse mitte läbi käia. Negatiivseks tegelaseks on ka Karl Marteni ema, kes leiab, et Julia on madalast klassist pärit plika ning ta ei sobi kaaslaseks tema pojale. Kuri ämm püüab Juliat minema ajada solvangutega ja keelab ka oma pojalt naisega olemast. Julia oma ämmale vastu ei hakka, vaid lepib olukorraga. Oma ema Hillega saab ta väga hästi läbi: Hille on nüüd Eestis elades rohkem oma tütrele toeks ning laseb tal ise langetada otsuse, kas laps alles jätta või teha aborti. Hille enda ema ei lubanud tal kunagi noorena aborti teha, kuid Hille oma lapse Julia eest sellist valikut ei langeta. Julia läheb ema juurde oma muredega ning usaldab kõik oma mõtted emale.

Lisaks sellele meenutavad ka Julia **suhtemustrid meestega** tema ema. Julia armub meestesse väga kergelt ja kiiresti: Karl Marteniga kohtus ta peol ning juba esimesel õhtul nad tunnistasid üksteisele, et armastavad üksteist. Küllap oli asi ka selles, et mõlemad olid veel küllaltki noored,

kuid hiljem nad siiski abiellusid ja said lapse. Lugeses romaani oli see suureks üllatuseks, et nii eneseteadlik ja oma elu analüüsiv tütarlaps niimoodi pea ees uude tundmatusse suhtesse hüppab. Ta ka ise tundis, et uus armastus tuli nii ootamatult ja temale võõral moel: „Endalegi ootamatult rääkis ja käitus tüdruk nüüd kõikide oma seniste arusaamade ning tõekspidamiste vastu. Paari lühikese tunni jooksul – ei, mis paarist tunnist siin rääkida sai, üheainsa hetke jooksul oli kõik tema elus hoopis uue pöörde võtnud.“ (Sajo 2014b: 120). Julial ei ole suurt unistust luua peret ning leida enda kõrvale meest, kuid nii see siiski läheb.

Vähemasti esialgu laseb Julia ennast teistest mõjutada, tundes ise sealjuures nukrust või pahameelt. Loo lõpuks, kui Julia on üle elanud nii oma mehe terrori kui ka oma onu plaanisetud narkootikumide salaveo paljastamise, on naine palju tugevam. Kui andestust tuleb paluma tema esimene armastus Alari, viskab Julia talle vastu vahtimist spordikoti, kus on mehe vanad asjad, ning ütleb: „ära enam siia tagasi tule!“ (Sajo 2014b: 415). Julia on oma elust õppinud ja kasvanud tugevaks naiseks, kes langetab otsuseid enda meele ja soovi kohaselt ega tunne enam vajadust ohverdada ennast teiste heaolu nimel.

3. Mari Sajo romaanide temaatika ja narratiivsed võtted

Selles peatükis on vaatluse alla võetud Mari Sajo 2014. aastal ilmunud romaanid „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“. Analüüsi lähtepunktiks on naisteka kui žanri olemus: välja on toodud just need tunnused, mis rõhutavad naisromaanile omaseid teemasid, jutustamisvõtteid ja tegelassuhteid.

Peatükk on jagatud kaheks suuremaks alaosaks, mida kõnealuste teoste puhul tasuks välja tuua. Esiteks keskendub käsitlus romaanide olulisematele teemadele, mis annavad hea ettekujutuse teoste sisust, sh sündmustikust. Teises alaosas vaadeldakse romaanides kasutatud narratiivseid võtteid, mille abil luuakse süžeealine pinge ja põnev tegevustik. Narratiivse võttena analüüsitakse naistekat kui muinasjuttu, st tuuakse välja naisromaanidele omaseid muinasjutupäraseid tunnuseid. Peale selle vaadeldakse kahe loo tegelasi, sest karakterite ja nende vaheliste suhete kujutamine on naistekazažanri tuum. Mõistagi lasub fookus romaanide naispeategelaste vaatlusel, kuid tervikpildi loomiseks hõlmab analüüs mitmesuguseid tegelassuhteid.

Siinse peatüki eesmärk on teha sissevaade kindlatesse naisromaanidesse, et saada selgem pilt naistekazažanri olemusest. Etteruttavalt võib öelda, et Mari Sajo romaanid „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ esindavad üldjoontes üsna tüüpilisi naistekaid, mis annavad konkreetse ettekujutuse žanri olemusest, karakteriloomest käikudest ja narratiivsetest võtetest.

3.1. Naisromaanide temaatika

Nii nagu naistekate tegelased esindavad üsna selgepiirilisi tüüpkarakteereid, nii on žanrile omased ka mitmed läbivad teemad. **Naise saatus** on teema, mida naiskirjandus lõpmatutes variatsioonides enamasti puudutab. Saatust kujutatakse viisil, kus see sekkub vääramatu jõuna naistegelase ellu, pakkudes talle nii üürikest õnnetunnet kui ka sellele järgnevaid kannatusi. Kannatustele järgnevalt – seda siis kogu loo *happy end*'ina – võib saatus kangelannat ka trööstida ja lohutada, talle uue võimaluse pakkuda. Kui kangelannaga juhtub midagi halba, nagu Mari Sajo romaanide peategelaste Hille ja Juliaga, kellest üks enda teadmata oma vastsündinud lapsest loobus ning teine, kes sattus peale oma poiss-sõbra ja onutütre suhtele ning hiljem

õnnetuna aborti pidi tegema, siis vaadatakse neile sündmustele tagasi kui saatuse keerdkäikudele. Teisisõnu, just saatuse tahtel läks kõik nii, nagu läks, ning lõpuks püütakse juhtunust näha ka midagi head. Romaanide peategelased Hille ja Julia ei hakka saatusele vastu võitlema, vaid lepivad sellega. Just selline käitumisviis ongi omane naisteka kangelannale – ta tunnetab, et tema elu on ette määratud ning tal endal pole selles suurt sõnaõigust või otsustusvõimet. Seda juhust, kui rong äkiliselt pidurdas, nii et Julia märkas oma noormeest taskust välja võtmas juba varem mainitud roosat märkmepaberit, pidas Julia saatuseks ning ta lohutas ennast just selle kinnismõttega. Lohutust leidis ta mõttest, et ju saatust tahtis nõnda, et ta märkaks toimunut ja hakkaks kahtlustama – saades nii lõpuks lahti petvast elukaaslasest.

Teiseks naistekazanrile iseloomulikuks teemaks ongi **naise ja mehe suhte** keerukus, mille osaks on kahtlustamine ja sellega üldjuhul kokku käiv petmine. Nagu eelnevalt öeldud, on naistekelased üldjuhul väga tähelepanelikud erinevate eluliste detailide suhtes. Pisiasjade märkamisest sünnib aga kahtlustamismaania, mis teinekord võimendub suisa paranoiaks. Oma esimesel külaskäigul hiljuti tutvunud mehe juurde märkab Hille mõtlemapanevaid asju: miks on vannitoas kaks eri suuruses hommikumantlit ning milleks on üksikul meesterahval vaja nii suurt elamist? Lisaks sellele näeb ta mehe juurest lahkudes ülemise korruse kardinaid liikumas. Kõikidele oma kahtlustele vaatamata usub Hille ikkagi mehe aususesse ning ei pööra nendele asjadele suurt tähelepanu – või vähemalt ei räägi ta nendest paranoiadest mehele. Ka Julia kahtlustab pidevalt, et mingite väikeste sündmuste või tühiste käitumisolukordade taga on midagi valgustkartvat või saladuslikku. Petmise motiiv, viidates naise ja mehe usalduseta suhetele, seostub omakorda juba varem mainitud süütu kannataja motiiviga. Kokkuvõttes hoitakse lugude pinget üleval inimsuhteid vaagides, kuid rõhutamise ennekõike tunnetele, mida kangelanna valetamist, petmist ja südamevalu kogedes tunneb. Võimalik, et selline armusuhete pahupool pakub huvi just naislugejatele, kes tunnetavad samastumisvõimalust kangelannaga nii tema rõõmus kui ka valus.

Oluliseks naisteka-teemadeks, mis ka Mari Sajo romaanides esile tõusevad, on **seks** ja **rasedus**. Tihti peale liitub sellega ka noores eas lapsesaamise motiiv, mis kõnealustes teostes sündmuse otsustavalt kujundab. Naine kas jääb oma vastsündinud lapsega üksinda või juhtub tema elus midagi muud intrigeerivat. Julia, jäädes oma esimesest mehest rasedaks, otsustab teha aborti, kuna ta ei talu petmist. Saades aga lühikese aja möödudes teise mehega lapse, ei ole uus mees ühtäkki talle enam toeks, vaid pigem vastupidi. Samamoodi on juhtunud ka Hille elus, kus ka

tema rasestus oma esimesest vahekorrast ja ka hilisemad kooselud meestega ei jätnud häid mälestusi. Seksuaalvahekordi ja muid intiimsusi on teoses kirjeldatud võrdlemisi detailselt, seda viisil, et need tekitaksid lugejale kindla pildi toimunust.

3.2. Naisromaanide narratiivsed võtted

Sajo romaani võib pidada naistekaks juba seetõttu, et teose peategelaseks on naine, kes karakterina näib olevat üsna ootuspärane valik. Peategelane Julia Krass on aus, korralik ja vaoshoitud – tema tutvustamisel luuakse lugejale ideaalne pilt noorest naisest, kes on oma tunnetes siiras ja oma soovides heatahtlik. Tema kõrval on **kauaaegne ustav sõbranna** Lea, aus ja korralik kaaslane, kes mõistab tema tundeid ja mõtteid ilma rääkimatagi. Lea on julge ütlemisega ning ta on Julia eluraskustel nii palju abiks, kui on tema võimuses. Julia on Lea vanemate poolt soojalt vastu võetud, temaga arvestatakse kui oma tütreaga, näiteks elab Julia oma kooliajal Lea vanemate kodus. Just Lea on see isik, kes on Juliale toeks, kui ta satub peale oma poiss-sõbale ja sugulasele, samuti julgustab ta Juliat peale lahkuminekut uuesti inimeste sekka tulema ja meestega tutvuma.

Teise romaani peategelasel Hillel on samuti olemas lapsepõlvest pärit siiras ja toetav sõbranna Irina, kellele Hille usaldab kõik oma probleemid, mõtted ja saladused. Lisaks sellele on ühiseks tunnuseks mõlema naispeategelase sõbrannadele ja nendega suhetele veel see, et Hille ning Julia kohtusid lugude peamises tegevusliinis olevate meesterahvastega – Karl Marteni ja Eeroga – sarnasel viisil. Lea kutsus Juliat sundivald ühele ülikooli peole, kus ta sel samal õhtul kohtus Karl Marteniga, ning samamoodi planeeris Hillele tema sõbranna peole mineku, kus Hille Eeroga tutvus. Täpselt selline naispeategelase ja tema lojaalse sõbranna, mõnel juhul ka mitme sõbratari kombinatsioon on naistekatele sageli iseloomulik.

Julia ja tema sõbranna Lea ning Hille ja tema sõbratar Irina moodustavad romaanides **naistegelaste tandemi**, kellele vastandatakse negatiivseid omadusi kehastavad tegelased. Viimaste hulka kuulub näiteks Julia onutütar, kes, soovides Juliale halba, on äärmiselt omakasupüüdlik, peale selle on ta nii iseloomult kui ka välimuselt Juliale vastandiks. Siingi on autor kasutanud naisromaanidele iseloomulikku kontrastivõtet: hellaloomulisele ja vaoshoitud välimusega kangelannale vastandatakse õelad, üleolevad ning edeva välimustega naised. Negatiivsete naiskarakterite ritta kuulub veel kuri ämm, kes on esmapilgul edukas ja uhke

naisterahvas. Seegi peresisene suhe on naistekate tunnusjoon: tegevustikku sekkub ämm ehk meheema, kes oma miniat silmaotsaski ei salli. Sallimatuse põhjusteks on naise hoiakute ja harjumuste erinevus mehe enda perest, aga ka naise teistsugune päritolu, sobimatu välimus, arusaamatud kombed, samuti suutmatus ja oskamatus asju ämmale sobivalt „õigesti“ teha. Hille loos nii jõulist positiivse naiskarakterit ning halva poole vastandust ei leidu. Kuid siiski on Hille ema pigem negatiivse tooniga, nii ei meeldinud talle, kui tütar nooruses liiga sageli vahetas meessuhteid, millest kunagi midagi tõsisemat välja ei tulnud. Seetõttu koliski Hille Soome, et ta ei peaks nagu väike tüdruk enam emale igast sammust teada andma.

Mitmed romaanides kujutatud tegelased on seevastu **salatsevad ja valelikud mehed**, naispeategelase vaatepunktist kehastavad nad ohtu, mida tal tuleks märgata ja mille pärast tasuks valvel olla. Taoliste meestegelaste eesmärgid ei selgu sündmustiku käigus koheselt, kahtlused nende suhtes tekivad ikkagi viivitusega. Kahe romaani naispeategelastel Hillel ja tema tütrele Julial on ühine vaenlane, keda kujutatakse loos peamise pahalasena. Selleks on Hille vend Jüri, kes soovib ilma Hille nõusolekuta maha müüa nende lapsepõlvkodu ning tekitab Juliale probleeme politseiga, sest püüdis Julia kohvriga Eestisse narkootikume smugeldada.

Üheks sündmustikku kujundavaks võtteks on seegi, et kangelannad, kohtudes meestega, armuvad neisse koheselt. Hille küll unistas teadlikult ideaalsest armastusloost ja täiuslikust perest, kuid Julial endal selliseid kavatsusi ei olnud. Lugejale on jäätud mulje, et naispeategelaste ja meeste vahel on tõeline, esimesest silmapilgust süttinud armastus. Kuid paraku Hille ja Julia esmapilgul ideaalse algusega armulood lõppevad julmalt. Esmakohtumistel mehega näeb Hille Eerot kui jumalust: ta hoiak on tugev ja mehine, riietumisstiil moekohane ning ei jää eelnimetatule alla ka kombed. Mees teeb naisele pidevalt komplimente ning tekitab Hilles tunde, nagu oleks ta kõige ilusam ja tähtsam naine seal ruumis. Samamoodi kohtub Julia Karl Marteniga, kes koheselt talle silma jääb, ning sama vastastikuselt on huvitatud ka mees Juliast, öeldes juba esimesel kohtumisel Juliale, et ta armastab teda, millele naine samaga vastab.

Nagu naistekates ikka, puudutavad mõlemad romaanid **mehe ja naise armumislugu**. Nende omavahelise tutvumise ja armumise käigus on just naine see süütu ingel, kes usaldab oma puhta südame mehele, kes selle muidugi murrab. Nõnda juhtub romaanis „Verevermed“ ka Juliaga, kes teose jooksul lausa kaks korda „libastub“, kuigi püüdis mõlemal juhul olla ideaalne kaaslane oma mehele. Lahkumine on naisele hingeline trauma – löök, mis jätab ta kannatajaks. Selliseid

arenguid silmas pidades võib Juliat nimetada „süütuks kannatajaks“, kes kogeb õnetu armastuse tunnet, mida suhte ootamatu purunemine põhjustab. Kannataja rollis on ka romaani „Võõra õue peal“ peategelane Hille: Eerole eelnenud kaaslasel olid naine ja lapsed teises linnas ning Hillega käis ta kohtumas vaid siis, kui ta ise seda vajalikuks pidas. Peamine loos tegutsev meeskaaslane Eero, kes tegelikult eelistas hoopis meeste seltsi, kasutas Hillel vaid lapse soetamiseks. Eero ja tema geiabikaasa Timo kavatsesid läbi viia petuskeemi, millega Hille tunnistaks oma vastsündinud poja nende omaks. Loo lõpus siiski seda ei juhtu, kuna Timo saab – justkui *deus ex machina* vael – autoavariis surma, kuid suure närvivapustuse ja haava sai Hille sellest ikkagi. Oma üleelamistest ajendatuna Julia ja Hille nutavad pidevalt – käitumisjoon, mida kannataja rolli asetatud naistegelased sageli teevad.

Traditsioonilises naistekas on naispeategelane **ebakindel oma otsustes ja valikutes**, sageli ka kriitiline oma välimuse suhtes. Tihtipeale on ta alandlik ja leppiv – omadused, mis tulevad üldiselt esile sellistes olukordades, kus naist alandatakse või solvatakse. Juliat alandab ja solvab pidevalt tema ämm, kuid Julia ise otseselt vastu ei hakka. Nii vähemalt kinnitab tegelaste dialoog, kuigi see, mis toimub Julia mõtetes, erineb Julia käitumisest. Lugeja samas teab naise peas toimuvat: jutustaja vahendatud sisekõnes on ta palju julgem, kohati isegi üleolev ja suurelisem. Oma peas välja mõeldud vastustes tahab ta oma vastase paika panna, kuid tema iseloom seda tegelikkuses ei luba. Tihti ongi kangelannadega nii, et nende sisekõne on kriitiliselt mahlakas, oma õigusi nõudev ja õiglus kehtestav, kuid käitumine siiski vaoshoitud ja kannatlik.

Sisekõne iseloomustades võib täheldada naistegelasele omast **analüüsivat mõttekulgu**. Kõik sündmused, mis Hille ja Julia elus juhtuvad, analüüsivad nad oma peas läbi: mida toimunu võis tähendada, miks see juhtus, kuidas see neid mõjutab? Selline mõttetegevuse peegeldamine avab sündmuse ka lugejale, sest omaette arutamise käigus tuuakse lugejani uut infot nii sündmuste kui ka tegelase enda kohta. Lisaks sellele pööratakse tähelepanu ning omistatakse tähendusi väikestele detailidele, näiteks seik, kui Julia nägi oma noormeest taskust välja võtmas roosat paberilehte, millele varasemalt ta onutütar oma telefoninumbri oli kirjutanud. Tähelepanuväärseteks üksikasjadeks võivad olla näiteks ka näoilmed, teatud detailid kellegi jutus või tavadud märgid käitumises. Niisiis käivad naistegelase peast läbi kõikvõimalikud mõtte- ja kujutluspildid, mis mitmesuguseid väliseid märke peegeldavad, kuid alati tegelase enesetunnet puudutavad. Neid märke vaagides – kas neist mööda vaadates või nende põhjal ennatlikke järeldusi tehes – kujundab tegelane lõppkokkuvõttes oma elusaatust.

Naisromaani loomisel kasutatakse mitmesuguseid jutustamisvõtteid. Kõigepealt on Mari Sajo romaanile iseloomulik see, et lugu jutustatakse lihtsal ja lobedal viisil, sündmustikku arendatakse jutukirjanduse põhimõttel, kus eesmärk on pakkuda mugavat lugemispraktikat, ajaviitelist ja meelelahutuslikku elamust. Üldjoontes on siin vähe trikitamist jutustamisvõtetega, arendatakse põnevaid süžeeid, kus pinget kasvatatakse kord pikkamööda, kord jälle äkilisemalt. Näiteks võib tuua seiga, kus Eero tuleb Hille juurde, et teavitada teda Timo surmast ning ühtlasi ka sellest, et Hille võib nende poja endale jätta. Kõik see toimub kiiresti, kuid selle aja jooksul leiab Hille sisekõnes aset pikk analüüs sellest, miks mees nii kahvatu välja näeb ning miks ta küll tema koju üldse tuleb. Või näiteks seik, kus Julia ennast trepi all peitis ning ämma ja Karl Marteni vahelist vestlust pealt kuulas: lugejale edastati pikalt seda, mida Julia sel hetkel tundis ning mõtles, vaatamata sellele et vestlus oli ikkagi reaalses vahetu ja tempokas ning pikki pause selles ei olnud. Olukorrad on elulised, konfliktid mõjuvad usutavalt, kuigi juhuste osakaal on neis hämmastavalt suur. Reeglina pakutakse lugejale tuttavat olustikku ja äratuntavaid inimsuhteid.

Seda tüüpi romaani lugejaskonnale on oluline, et ta tunneks ennast jutustavas loos kohal olevat. Mari Sajo on oma romaanides „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ püüdnud avada sündmusi just sel moel, et lugeja kogeks võimalikult **lähedast kohalolutunnet**, mis teeb temast justkui sündmuste tunnistaja. Näiteks kui Julia tunneb ühtäkki puumaja lõhna, siis meenub talle vanaema maja ja lapsepõlv – lõhna tundmist on sealjuures avatud nii üksikasjalikult, et selle tulemusena võib raamatu lugeja samuti oma lapsepõlvekodu meenutama hakata. Nagu mainitud, peavad konfliktid ja sündmused olema elutruud ning lugeja peab oma meeltega tunnetama, mis tegelaste mõtetes ja tunnetes toimub. Kuid ometi on vaja, et narratiivi jääks ka varjatud elemente, mis hoiaksid loo salapära. Seda saavutab Sajo oma romaanides vihjete kaudu, mis kild killu haaval peategelase maailma lisanduvad ja tema mõtetes-tunnetes muutusi põhjustavad.

Romaanid annavad naispeategelastest **reljeefsed portreed**: naiste tundemaailm on lugeja ette laiali laotatud, nii nagu ka nende mõtted ja muud sisemaailma sopid ja varjud. Tundeliselt on edasi antud Hille ja Julia kehalised reaktsioonid, näiteks kui nad nutavad, siis on nende pisarad soolased ja rasked, või kui nad tunnevad hirmu, on nad värisevate põlvede ja kuuma laubaga – kõik sellised tugevatest tunnetest tingitud füüsilised reaktsioonid on üksikasjalikult kirjeldatud. Juliat on kujutatud kui tundlikku naist, kes reageerib emotsionaalselt ning kõik tema ümber toimuv on äärmiselt oluline ja tähendusrikas. Talle lähevad korda teiste inimeste arvamused

ning mehi, kellesse ta on armunud, usaldab ta arutult. Hillel on kujutatud emotsionaalselt veidi tugevamana kui Juliat, kuid selline erinevus võib tulla nende vanusevahest. Hille on teose sündmustiku ajaks oma elus läbi elanud juba eelnevalt palju raskusi – mis on ta teinud vaimselt tugevamaks. Vaadates mõlema naise lapsepõlve, siis on näha, et Hille ei ole nii tundlik ja naiivne, kui seda on Julia oma nooruses. Hille käib salaja pidudel ning valetab noormeestele oma vanuse kohta, et neile paremini meeldida – Julia ei käituks ealeski sellisel viisil, ausus on talle kõige olulisem.

Tüüpiliseks žanrivõtteks on veel naistegelaste **klišeelik käitumisviis, konfliktide maneerlik lahendamine**. Näitena võib tuua episoodi, kus Julia ja ta sõbranna Lea satuvad petmisele peale – Lea viskab tordi mehe armukesele rindade vahele ja kisub teda juustest, ise samal ajal kriiskava häälega karjudes. Julia ise aga oma käitumisviisi ei muuda, ta jääb ukse peale tardunult ja vaikides seisma – tema hüsteeriliselt käituma ei hakka, olgu vaatepilt nii valus kui tahes. Hille on üldiselt samuti vaoshoitud naine, kuid Hillel saab mõõt täis, kui ta näeb esmakordselt Eerot koos Timoga ning viimane teda solvangutega vastu võtab. See sündmus toimub alles romaani lõpuosas, kuid see on esimene kord, kui Hille oma arvamuse ja kõik tunded välja karjub. Endalegi märkamatuks üritab ta endale haiget teinud meestele noaga kallale minna. Kõnealust konfliktisituatsiooni, mis kangelangannat mõistagi šokeerib, iseloomustab tunnete üleküllus ja afektiivsus, mis tekib ootamatult, kuid lisab tegelase stoilisele ja vaiksele kannatamisele uue lisakihi: vaoshoitud ja heatahtlikust naisest saab korraks hüsteerik, jõuline ja halastamatu *femme fatale*. Sellise klišeeliku võtte abil lüüakse lugejal pulss üles ning võimendatakse dramatismi.

Veel üks näide klišeelikust võttest, mille romaanidest võiks leida, on olukord, kus Julia tulevane abikaasa võitleb oma ema ehk kurja ämma vastu. Ta hoiab oma naise poole, andes oma emale isegi teada, et ta peaks valima nende kahe vahel – tema (poeg) jääks alati Julia juurde. Mehe selline käitumine mõjub kui uinutav fantaasia naise peas, sest küllap tahab iga naine, et mees kohtleks neid kõige tähtsamana. Selline naisi väärtustav võte on naistekale omane, kuna naised, kes selliseid teoseid loevad, soovivad näha midagi, mida nad oma elus ihaldavad või mida enda arvates väärivad. Mehe selline käitumine tundub ka Juliale ihaldusväärne. Ootamatu pööre saabub loos lõpus siis, kui Julia esimene poiss-sõber, kelle petmisteole tüdruk peale satub, soovib Juliat endale tagasi, kahetsedes, et on teinud vea, ning soovides naisega jälle koos olla.

Järjekordseks võtteks, mida naisromaanide loomisel kasutatakse, on **vastandamine**, hoiakute ja hinnangute mustvalge esitamine. Vastandsuhetesse on asetatud näiteks headus ja kurjus, armastus ja vihkamine, usaldus ja kahtlus, argine ja ideaalne, isegi mees ja naine on vastandlikud tegelaskujud. „Verevermetes“ kehastavad Julia ja tema sõbranna Lea naisi, kellele kuulub lugeja sümpaatiat ja kaastunne, seevastu ämm, Julia onu Jüri ja veel teisedki mehed kuuluvad kurjuse leeri. Hillele on vastandatud kõik mehed tema elus – nad teevad talle armuvalu ja petavad teda julmal viisil. Vaatamata täielikule usaldusele, nagu Hille oma poja sünnitusel Eerole kinnitab, ta ikkagi tunnetab mehes mingit salapära ja ohtu. Ka kangelanna võib samal ajal nii armastada kui ka vihata, ta on võimeline nii kahtlema kui ka täielikult usaldama. Tegelaste elu näib ühelt poolt igapäevane ja rutiinne, kuid samal ajal muinasjutuline.

Romaane lugedes ei saa märkamata jätta ka naisteka **sarnasusi muinasjutuga**. Kahe žanri vahel võib tuvastada mitmeid sarnaseid jooni, näiteks ootuse, et lugu lõppeks õnnelikult. Naisromaanid sageli just selliseid lõpplahendusi pakuvadki, sest see on eeldatavalt ka lugejate soov. Nii nagu muinasjutus, kohtuvad Julia ja Karl ballil, kus nad esimesest silmapilgust armuvad. Sellist jäägitut armumist üldjuhul reaalses elus kuigi tihti ette ei tule, kuid naistekale on omane tunnete kiire ja tugev pealetung. Samuti oskavad Julia ja Karl mõlemad suurepäraselt tantsida ning samal ajal kui nad seda teevad, kõik teised ümberringi vaatavad ja imestavad, kui ilus saab üks paar olla. Lugejale luuakse väga imetlusväärne kujutluspilt mehe ja naise armumisest maagilisel ööl. Julia ja Karl on tegelastena samuti väga muinasjutulised: Julia pole pärit jõukast perest ning ta hoiab pigem omaette, samal ajal kui Karl on väga tuntud ja heal järjel perest, pealegi tõeline seltskonnahing. Erinevatest maailmadest pärit inimeste armumine tekitab lugejale tunde, et kõik on võimalik ja et imed lähevad tõepoolest täide – nagu juhtub ka muinasjuttudes.

Karli ema ei salli oma miniat, kuna tema päritolu pole samasugune, nagu nende perekonnal. Selline kurja ämma motiiv on omane ka olustikulistele muinasjuttudele, imemuinasjuttu meenutab pigem see, et korraldatakse uhked pulmad ja elatakse lossi-taolises hoones. Karl olekski nagu prints valgel hobusel, kes tuleb ja päästab Julia eluraskuste käest. Samamoodi nagu Ervin päästis Hille romaanis „Võõra õue peal“, ostes pahatahtliku venna käest salaja naisele tagasi tema lapsepõlvkodu. Nii naistekates kui ka muinasjuttudes on kangelannadeks sellised süütu kannatajad, kes vajavad kellegi poolt päästmist. Peale selle lõppeb Sajo jutustatud lugu hästi: headus saavutab võidu ning kurjus saab karistada. Sellist muinasjutulist lõppu kasutatakse

naistekažanris just seetõttu, et tegu on ikkagi meelelahutusliku teosega ning lugeja soovib sealt saada positiivse elamuse. Headus on see, mille poole iga inimene võiks püüelda ning mida paljud ka päriselust loodavad leida.

Kokkuvõte

Bakalaureusetööst selgub, et isegi kui eesti kirjanduspildis pole naiskirjandus nii laiaulatuslik žanrinähtus, on naisromaanidel ehk naistekatel kindlad tunnusjooned, mis eristavad neid muust ajaviitekirjandusest. Naistekat saab käsitleda kui eraldiseisvat kirjandusžanrit, mille “lugejate sihtrühma moodustavad naised ning mis orienteerub suguvõsa või perekonnaelu keskmesse jääva naise saatuse emotsionaalsele kujutamisele” (Veidemann 2005: 207). Mari Sajo romaanid „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ on nn naistekad ehk naisromaanid, ajaviitelised ja meelelahutuslikud teosed, mis sisaldavad melodramaatilisi suhtekonflikte ja kinnistavad naise rolliga seotud stereotüüpe.

Romaanide naispeategelased on eluraskustes vaevlevad noored naised, kes usuvad saatuse olemasolusse, sellele vastu nad võitlema ei hakka. Mõlema romaani naiskarakterid – Hille ja Julia – on sarnased nii oma elukäigu kui ka iseloomu poolest. Mõlemad naised peavad toime tulema rasedumise ja lapse kasvatamisega noores eas, pahatahtlike inimeste ning ebaõnnestunud meessuhetega. Just mehed on need, kes valmistavad naispeategelastele kõige suuremaid hingelisi kannatusi. Eluraskusi trotsides need naised õpivad oma vigadest ning tulevad neist saatuse keerdkäikudest lõpus välja tugevamana. Inimeste elusaatust näivad neis teostes kujundavat peamiselt juhused – juhuslikud trehvamised, põgusad pörkumised, ajalisruumilised kokkulangevused.

Mõlemat naisromaanit läbivad sarnased teemad, neist peamine on naise saatus, mida peaaegu kõik naisromaanid kajastavad. Saatust on kujutatud kui mingit vääramatut jõudu naiste elus. Naistegelastele omaseks jooneks on saatusele alistuda ning selle vastu mitte võidelda. Teise teemana on kujutatud naise ja mehe suhteid, sealhulgas ka seda, kui keeruline võib olla tõelise armastuse leidmine või unistuste täitumine. Mari Sajo romaanides tuleb esile veel seksuaalsuse teema ning sellega kaasnev rasedus. Hille ja Julia saavad noorelt emaks, kuid armastavat abikaasat või turvalist kodu neil ei ole. Sellest tulenevatele raskustele peavad noored naised vastu astuma.

Mari Sajo romaanidest võib välja tuua mitmeid narratiivseid võtteid, mida autor kahe naise loo jutustamisel on kasutanud. Naisromaanide tegelastele on omistatud kindlad rollid, et kujundada vastakamaid tegelassuhteid. Nii on mõlema naispeategelase kaaslaseks kauaaegne ja lojaalne

sõbranna, kellele peategelased oma mured ja saladused usaldavad. Samuti on naistegelased asetatud vastamisi meestega, kes neile kannatusi põhjustavad: petavad, valetavad ja omakaspüüdliselt käituvad. Mees ja naine on justkui vastandlikud tegelaskujud. Mehi on Sajo naisromaanides kujutatud salalike ja valelike isikutena. Naised näevad nendes ohtu ja kahtlustavad neid, kuid vastuoluliselt siiski usaldavad neid ning armuvad esimesest silmapilgust. Romaanide tegelaskond tervikuna jaguneb suuresti kahte leeri: naistegelaste positiivsele tandemile on vastandiks pahatahtlikud tegelased, kes üldjuhul on mehed. Vastandamine on neis teostes palju laiemalt rakendatud võtte, nii näiteks on vastamisi seatud tunde- ja mõttemaailm, armastamine ja vihkamine, usaldamine ja kahtlustamine.

Naisekate üheks süžeeliseks sõlmpunktiks on mehe ja naise armumisloo kujutamine. Naise silmis on mees esmapilgul kõige parem ning võluvam, kuid mida lugu edasi, seda sagedamini märkavad naised mingeid ohumärke. Neid eirates ning armastusse uskudes saavad nad lõpuks haiget – nemad on kui süütud kannatajad, kes ei tee midagi valesti, vaid hoopis nende heatahtlikkust kasutatakse alati kurjasti ära. Ilmselgelt iseloomustab naistekate kangelannasid eba-kindlus nii oma otsustes kui ka valikutes. Tihtipeale on naised väljast vaadates alandlikud ja leppivad, kuid nende sisekõne annab lugejale hoopis mitmekihilisema pildi. Naistegelastele on omane analüüsiv mõttekulg, milles kõik sündmused oma peas läbi arutatakse, sealjuures pööratakse tähelepanu detailidele ja muudele märkidele, mis tekitavad naises kahtlust või eba-kindlust.

Naisromaanid on kirjutatud lihtsal ja lobedal viisil, pakkumaks lugejale mugavat lugemispraktikat, ajaviitelist ning meelelahutuslikku elamust. Sündmusi on edastatud lugejale selliselt, et ta tunneks võimalikult lähedast kohalolu – nii võib empaatiline lugeja kogeda, nagu oleks ta ise kogu loo tunnistajaks, mis omakorda teeb selle kaasahaaravamaks. Et seda tunnet veelgi suurendada, on romaanides naispeategelasi portreeteritud võrdlemisi reljeefselt. Teisisõnu, naiste tunde- ja mõttemaailm on lugeja ette laiali laotatud, samamoodi on avalik ka nende sise maailma sopid ja varjud, sõbrannale usaldatud saladused.

Veel üheks naistekatele omaseks jutustamisvõtteks on naiskarakterite klišeelik käitumisviis ja konfliktide maneerlik lahendamine. Sellise võttega lisatakse loosse intriigi ja võimendatakse tegelaste rollikäitumist. Kaugeltki tähtsusetuks ei saa pidada naisromaanide sarnasust muinasjutuga, nende kahe žanri vahel saab välja tuua mitmeid sarnaseid jooni, nagu näiteks armumine

esimesest silmapilgust, päästmist vajav naine, kuri ja võimukas ämm, õnnelik lõpplahendus ja palju muudki.

Mari Sajo romaanid „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ annavad suurepärase ettekujutuse naisteka olemusest ja tunnustest. Siinne bakalaureusetöö julgustab edasisi uurijaid tegelema naisteka kui žanrikirjandusega, aga ka eesti naiskirjanduse tekke- ja kujunemislooga, et selle pinnalt teha sissevaateid konkreetsete naisromaanide poeetikasse.

Kirjandus

- Annus, Epp** 2003. Proosa poeetika. *Poeetika. Gümnaasiumiõpik*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 139–194.
- Beekman, Aimée** 1978. *Valikuvõimalused*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Brown, Trisha** 2017. Hey Book Industry: „Women’s Fiction“ Is Not a Thing. *Book Riot*, <https://bookriot.com/hey-book-industry-womens-fiction-is-not-a-thing/> (22.05.2021).
- Craig, Lisa** 2000. Women’s Fiction vs. Romance: A Tale of Two Genres. *Writing World*. <https://www.writing-world.com/romance/craig.shtml> (25.05.2021).
- Kareva, Doris** 2011. Kas naiskirjandus on olemas? *Sirp*, 21.04.
- Kay, Liz** 2016. What Do We Mean When We Say Women’s Fiction? *Literary Hub*, <https://lithub.com/what-do-we-mean-when-we-say-womens-fiction/> (22.05.2021).
- Kulli, Jaanus** 2020. Naiskirjandus – mis see veel on? *Õhtuleht*, 26.09.
- Lindsalu, Elo** 2011. Thinking about Women's Literature. *ELM: Estonian Literary Magazine*. Autumn, 4–9.
- Murutar, Kati** 2001. „Lummusest“ saaks Cooksoni lugude laadse filmi. *Sirp*, 14.12.
- Park, Eeva** 2004. Naistekate hiilgus ja viletsus. *Eesti Ekspress*, 29.03.
- Pilcher, Rosamunde** 1998. *Kojutulek*. Tallinn: Varrak.
- Ryan, Angela** 2005. Tragic Heroines and Wise Women in the Novels of Somerville and Ross. *Estudios Irlandeses*, No 0, 117–126.
- Sajo, Mari** 2014a. *Võõra õue peal*. Tallinn: Tänapäev.
- Sajo, Mari** 2014b. *Verevermed*. Tallinn: Tänapäev
- Vaiksoo, Jaanus** 1994. Lugeja ja lugemismudelid. *Keel ja Kirjandus*, 3, 164–173.
- Vaino, Maarja** 2011. Kas naiskirjandus on olemas? *Keel ja Kirjandus*, 10, 800–802.
- Veidemann, Rein** 1986. Olla kriitik. *Tekste aastaist 1975–1985*. Tallinn: Eesti Raamat.

Veidemann, Rein 2005. Naistekad kui kohanev tekst. *Kohanevad tekstid*. Koost. V. Sarapik, M. Kalda. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 207–215.

Vinkel, Aarne 1966. Eesti Rahvaraamat. *Ülevaade XVIII–XIX sajandi lugemisvarast*. Tallinn: Eesti Raamat.

The poetics of Mari Sajo's novels "Võõra õue peal" and "Verevermed"

Summary

The main characters of these novels are young women who are struggling in life, they believe in destiny and they will not try to fight it. Both of the female characters in these novels - Hille and Julia - have similar lives and personalities. These women have to deal with pregnancy and raising children at a very young age. Also with people who have bad intentions towards them and failed relationships with men. In fact, men are the ones who cause women the most harm. In spite of all the hardship, the women learn from their mistakes and become stronger. Peoples destinies in these novels seem to be formed by random coincidence.

The two novels have similar themes, and the main topic in all the novels of this genre is destiny. Destiny is pictured as a compelling force in the lives of women. It is common for female characters to obey their destiny and not fight it. Another topic in these novels is the relationship between a man and a woman, and how hard it can be to find true love or have dreams come true. Mari Sajo's novels also talk about sexuality and pregnancy. Hille and Julia both become mothers at a very young age, but they do not have a loving husband or a safe home. The young women must face these difficulties.

Mari Sajo's novels have many different story-telling techniques that she has used to tell the story of these women. Characters have specific roles in order to shape opposing relationships between them. That is why both of the main characters have a loyal female friend who they can trust with their secrets and problems. In addition, female characters are opposed with male characters who make them suffer. They cheat, lie and act selfish. A man and a woman are opposite characters. Male characters are pictured as dishonest and women see them as a threat. They suspect them in everything, but still trust them and fall in love with them. The characters in the novels are divided into two main groups: the positive females and the negative males. Opposing is a widely used technique in these novels. For example feelings are opposed with thoughts, loving is opposed with hatred and trust is opposed with suspicion.

One of the most important topic in women's fiction is the love story between a woman and a man. At first, men seem to be good and charming, but as the story evolves, women become more

suspicious towards them. By ignoring the red flags and being blinded by love, they eventually get hurt and become the innocent victim. The main characters in women's fiction are often insecure about their decisions and choices. On the outside women are soft and humble, but their inner-self is much stronger than it seems. Furthermore, female characters have analyzing thought process: all the events are played through in their head and they pay attention to the little details. Those details make them suspicious and insecure.

Women's fiction is written in a simple and fluent way. This gives the reader a comfortable reading practice and entertaining experience. The events are expressed in a certain way where the reader feels like being a part of the story – that makes the story more compelling. To bring the reader even closer, the emotions and inner thoughts of the female characters are open to the reader. Another story-telling technique is the stereotypical behavior of female characters. This technique is used to add intrigue and amplify the female role. Women's fiction has many similarities with fairytales, such as love at first sight, the woman who needs rescuing, evil and powerful mother-in-law and a happy ending.

Mari Sajo's novels "Võõra õue peal" and "Verevermed" are excellent examples of women's fiction. This given Bachelor's thesis encourages future literary scholars to study more about this genre and also look into the history of Estonian women's fiction.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Katrin Glück,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Mari Sajo naisromaanide „Võõra õue peal“ ja „Verevermed“ poeetika“, mille juhendaja on Andrus Org, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Katrin Glück

27.05.2021